

Den grønlandske folkeskole nu – og i 90'erne

Af Ernst Jensen

En mere grønlandsk skole

Med forordning nr. 5 af 16. oktober 1979 om styrelsen af kultur og undervisning samt nr. 6 af samme dato om folkeskolen satte landstinget ved hjemmestyrets indførelse nogle nye rammer for folkeskolen i Grønland. Intentionen var at skabe mulighed for en »grønlandsk skole på grønlandske forudsætninger«.

Baggrunden var 70'ernes skole- og samfundsdebat, der udkrystalliseredes i et ønske om at bryde med den »fordanskning« af uddannelserne, som havde præget det foregående årti. Det var en debat med klare politiske toner, helt i samklang med de strømninger, der iøvrigt førte frem mod indførelse af hjemmestyret. Et gennemgående træk var en stræben efter en folkelig og kulturel identitet, som mange mente var mistet eller trængt i baggrunden i de hektiske år efter »G-60«, hvor alt blev sat ind på at forvandle Grønland fra at være et fangersamfund til at være et moderne fiskeri- og industrisamfund.

Med den voksende politiske selvbevidsthed forstærkedes ønsket hos mange om at finde et eget nationalt

ståsted. Et folks identitetsfølelse er nøje knyttet til sproget, og det var derfor en selvfølge, at man fandt det bydende nødvendigt at styrke det grønlandske sprog. Den intensive indsats i 60'erne og i begyndelsen af 70'erne på at gøre samfundet tosproget havde ikke været en ubetinget succes. Ganske vist forlod mange unge grønlandere folkeskolen med solide dansk kundskaber, som satte dem istand til at klare sig godt i en dansksproget videreuddannelse, men for mange af dem skete det på bekostning af det grønlandske modersmål, som i skolens undervisning i nogen grad var blevet trængt i baggrunden.

Styrkelse af det grønlandske sprog.

Decentralisering

Det fremherskende ønske i forbindelse med forberedelsen af en ny skolestruktur: at gøre skolen mere *grønlandsk* blev af disse grunde naturligt knyttet sammen med det sproglige: En mere grønlandsk skole ville først og fremmest sige en skole, hvor det grønlandske sprog skulle være dominerende i alle sammenhænge.

Men at det skulle være en grønlandsk skole på grønlandske forudsætninger skulle også betyde større åbning mod samfundet: en mere samfunds- og erhvervsrettet skole. Indtil nu havde skolen været for teoretisk – for boglig. Med de nye forordninger blev der lagt op til, at skolen i højere grad end før skulle kunne afpasses efter de lokale forhold. Styrelsen blev *decentraliseret*: de enkelte kommunalbestyrelser fik direkte og afgørende indflydelse på skolerne i deres kommune. Kultur- og undervisningsudvalg og skolenævn fik beføjelser, der skulle give dem mulighed for i samarbejde med lærerråd, eventuelle elevråd og med kommunalbestyrelsen at forme skolen efter de lokale behov indenfor forordningens rammer.

Det grønlandske sprog fik en mere fremtrædende plads i skolens fagplan. Det blev klart markeret, at grønlandsk er undervisningssproget i skolen. Kun i det omfang, hvor lærerkræfterne, undervisningsmidlerne eller hensynet til den enkelte elev gør det nødvendigt, kan dansk være undervisningssprog.

Det kan ganske vist være svært at finde en fuldt dækkende definition på, hvad en *grønlandsk skole* på *grønlandske forudsætninger* egentlig er. Men det må stå klart, at foruden det sproglige indhold må det have noget at gøre med skolens relationer til det omgivende samfund og til dets kulturelle traditioner. Skolen skal forberede eleverne til en tilværelse som borgere i det *grønlandske* samfund med alt, hvad dette indebærer.

Hjemmestyrets skoleforordning kom derfor også til at omfatte tilvalgsfag som skindbehandling og fangst/fiskeri samt

obligatoriske emner som jagtvåbenlære og uddannelses- og erhvervsorientering. Dette skulle gøre det muligt i nogen grad at tilpasse den decentrale skole til de lokale erhvervsforhold.

Er det lykkedes?

Nu, 8 år efter, kan der være god grund til at spørge: *er* det så en mere *grønlandsk* skole, vi har fået? Er skolen blevet *grønlandsksproget*? Har decentraliseringen medført, at forældrene har fået den indflydelse på folkets skole, som de skulle have ifølge styrelsesforordningens demokratiske principper? Og er skolen i tilstrækkelig grad blevet åbnet mod samfundet?

Selv om det grønlandske sprogs placering i skolen er blevet styrket betydeligt, så har det endnu ikke været muligt i ønskeligt omfang at gøre grønlandsk til det dominerende undervisningssprog. Det skyldes primært lærersituationen, eftersom folkeskolen endnu ikke har kunnet dække sit behov for uddannede, grønlandsksprogede lærere.

Tidligere optimistiske prognoser lod formode, at dette behov skulle have været dækket i løbet af 80'erne. Disse beregninger har vist sig at være *for* optimistiske. Af forskellige grunde har læreruddannelsen ikke virket tilstrækkeligt attraktiv for de unge, og arbejdet i folkeskolen har efterfølgende heller ikke haft den fornødne tiltrækning for alle, der gennemførte uddannelsen. I hvert fald er en del af de grønlandske lærere overgået til andre erhverv. Samtidig er lærertimeforbruget i folkeskolen steget gennem årene, bl. a. som følge af en

»Grønlandsk skole på grønlandske forudsætninger?« Foto: Lisbet Lyager, Sermitsiaq.

almindelig hævnning af undervisningsstandarden.

Alt i alt har dette medvirket til, at det fortsat i stort omfang har været nødvendigt at ansætte danske lærere. I 1986 var ca. 675 af folkeskolens undervisere i stand til at undervise i og på grønlandsk. Heraf havde mindre end halvdelen gennemført en *egentlig* læreruddannelse på seminarium, mens resten var børnehavepædagoger, faglærere og timelærere med slet ingen eller kun en beskeden pædagogisk uddannelse bag sig.

I samme år var ansat ca. 450 dansksprogede undervisere helt uden eller med et meget begrænset kendskab til det grønlandske sprog. Det siger sig selv, at

uanset hvor veluddannede og dygtige disse lærere i øvrigt måtte være, så vil de ikke kunne medvirke til at gøre skolen til en mere grønlandsk*proget* skole. De må naturligvis benytte sig af dansk som undervisningssprog, og dansk har hermed fortsat gennem årene ikke blot haft placering i skolen som første fremmedsprog, men i høj grad også som redskabsfag.

Undervisningsmidlerne

Dette forhold har så også præget de *undervisningsmidler*, som folkeskolen benytter. Eftersom de lærere, der underviser, for en stor del er dansksprogede, så er lærebøgerne det også. Der er i de

senere år udviklet og produceret en del grønlandssprogede materialer, men ikke i det omfang, som man kunne ønske. Det skyldes bl. a., at grønlandske lærere, der kan gøre sig gældende som lærebogsforfattere, er hårdt spændt for med undervisningsarbejde og andre opgaver. Man må således desværre konstatere, at for eksempel et udbygget materialesæt til hele folkeskoleforløbet til modersmålsundervisningen i grønlandsk fortsat lader vente på sig.

Hvorvidt det er muligt – og ønskeligt – at gøre skolen og dens undervisningsmaterialer fuldstændigt grønlandssprogede, er der næppe enighed om. Selve versioneringen skaber på visse områder ganske betydelige vanskeligheder, men det er i lige så høj grad et problem at finde ud af, hvor vidt den skal strække sig.

Det grønlandske Sprognævn har således bl. a. til opgave at standardisere grønlandske ord for matematiske og geometriske begreber. Hvad hedder en cirkel på grønlandsk? Eller en kvadrat? Eller et rektangel? En mulighed er at lade de danske eller internationale ord indgå i sproget, men er det tilfredsstillende?

For mange mennesker er det også et spørgsmål, hvilket sprog der skal gælde som det *rigtige* grønlandske – og hvilken *retskrivning*! I Østgrønland gør man krav på at få sin egen retskrivning, som børnene i skolen skal lære for at kunne formulere sig skriftligt på deres hjemegns sprog.

Hvilke konsekvenser vil *det* kunne få for bl.a. materialeudviklingen? Og eftersom disse skoleelever formentlig også

vil være nødt til at lære det grønlandske »rigssprog« og dets retstavning, kan man forestille sig en række vanskeligheder for en sådan sproglig »minoritetsgruppe« indenfor det grønlandske sprogområde.

På trods af de nævnte problemer er der dog ingen tvivl om, at bestræbelserne på at styrke det grønlandske sprog i folkeskolen har båret frugt. Det er der mange glædelige beviser på.

Forældreindflydelse

Der er lang tradition for forældrenes medindflydelse på skolen i Grønland. Allerede i skoleloven af 1905 var det fastslået, at *forstanderne* skulle deltage i tilsynet med skolen sammen med embedsmændene. I skoleloven af 1925 blev det bestemt, at »Sysselrådet virker som skolekommission« (§ 24).

Det er dog først i 1950-loven, at ordet *forældre* anvendes: § 6: »forældrene udpeger en repræsentant«. Senere blev det til to, men muligheden for forældreindflydelse var stadig op til 1979 præget af, at skolen var en stats-skole. I *skoleudvalget*, hvor forældrene var repræsenteret, var skoleinspektøren også medlem, og det samme var præsten.

Den grønlandske folkeskole er i udpræget grad et barn af kirken. Det var i tidligere tid kirkens folk, der underviste. De var først og fremmest *kirkens* folk, og selv da undervisning blev en væsentlig del af jobbet, var kateketen stadig den, der læste prædikenen om søndagen, når skolen var lavet om til kirkerum. Det var naturligt, at kirkens autoritet fulgte med ind i hverdagen og også kom

»Hvad skal man kunne, når man forlader folkeskolen?« Foto: Lisbet Lyager, Sermitsiaq.

til at omfatte skolelæreren og sætte sit præg på skolen.

Langt op i tiden var det præsterne, der førte tilsyn med skolen, og selv efter at skolernes pædagogiske og administrative ledelse blev overdraget til læreruddannede skoleinspektører var præsten »født« medlem af skoleudvalget, og provsten var medlem af den centrale skoledirektion, hvilket først blev ændret med hjemmestyrets styrelsesforordning af 1979.

Foreningen mellem kirken og skolen har utvivlsomt spillet en stor rolle i dannelse af forældrenes holdninger til skolen. De har været påvirket af den

dybtliggende autoritetstro overfor kirken. Den har skabt en tillid til skolen, som nyere tiders demokratiske systemer kun langsomt har kunnet svække.

Vel giver styrelsesordningen ikke skolenævnene den helt store kompetence (reglerne om skolenævnenes virksomhed svarer i store træk til de i Danmark gældende), og der er endog dem, der mener, at der i virkeligheden blot er tale om en narresut-kompetence. Skolenævnet *har* dog mulighed for en ganske væsentlig indflydelse på skolens liv.

Det er ikke nogen nem opgave at få disse muligheder virkeliggjort. Forældrene og kommunalbestyrelsesmedlemmer-

ne i skolenævnet skal lære at bruge deres kompetence, og de skal lære det samarbejde med lærerråd og skoleleder, der får systemet til at fungere efter hensigten. Det skal de først og fremmest være motiveret for, og det vil nok være forkert at sige, at forældrenes engagement i og interesse for skolens hverdag generelt er blevet bedre siden skolens decentralisering.

Der er både før og efter hjemmestyrets indførelse gjort mange helhjertede forsøg på at forbedre skole/hjem-samarbejdet. Nogle steder er det lykkedes godt i perioder, men ofte bliver der fra lærerside klaget over, at forældrene er for passive. Til en vis grad kan denne passivitet tolkes som (overdreven) tillid. Man kunne næsten ønske, at denne *tillid* til skolen engang imellem var en smule mindre klippefast. Skolen ville være godt tjent med en større og mere kritisk bevågenhed fra forældreside. Det vil kunne resultere i en konstruktiv dialog, som ville kunne gavne udviklingen.

Styrelsen af undervisningen er decentraliseret, men de lokale politikere, der skal træffe bestemmelse om, hvordan kommunens skole skal være, skal have deres inspiration fra en vågen og interesseret forældrereds, for at det demokratiske system kan virke. Hvis forældrene er for passive, vil politikerne være tilbøjelige til at lade sig lede af egne indskydelser, og embedsmændene vil kunne stagnere i bureaukratisk vanetænkning.

Skolens åbning mod samfundet

I et af hjemmestyrets første år lancerede et landsstyremedlem et nyt slogan: *Tor-*

sken ind i skolen! Det var et udtryk for kravet om at bringe landets bærende erhverv, fiskeriet, i kontakt med undervisningen i folkeskolen, et ønske om at gøre skolen *samfundsrelevant* og i højere grad end før gøre det muligt for skolen at forberede eleverne til det grønlandske samfund, som de siden skulle leve i. Samtidig er det dog fastholdt, at folkeskolen skal være *almen*, og at den ikke må være specifik erhvervsrettet.

I 1983 afholdtes en stor skole/erhvervskonference i Julianehåb. Her deltog folk fra organisationer, fra erhvervslivet, fra skoleverdenen og fra centraladministrationen, og det var store spørgsmål, der blev sat under debat:

- Hvad skal man kunne, når man forlader folkeskolen?
- Skolens funktion i lokalsamfundet.
- Bygdeskolernes udvikling ...
- Struktur- og organisationsformer i folkeskolens ældste klasser.
- Osv.

En række *påstande* om skolen blev underkastet en nærmere analyse:

- »Undervisningen er teoretisk og boglig«.
- »Undervisningen er kedelig, og derfor pjækker eleverne«.
- »Undervisningens indhold kan ikke bruges udenfor skolen«.
- »Eleverne forlader skolen med for lavt kundskabsniveau«.

Især fra erhvervslivet mødte man med en kritisk holdning overfor folkeskolen, som man mente i alt for ringe grad forberedte eleverne til deres fremtidige virke i samfundet. Eleverne mødte med for ringe eksakte kundskaber, når de

skulle starte på en erhvervsuddannelse, hævdede man.

Samtidig var der fra anden side krav om, at man i højere grad end før skulle lægge vægt på de musiske og kreative fag i skolen. Skolens opdragende rolle blev også diskuteret.

Som et resultat af skole/erhvervskonferencen blev i tiden derefter opstartet en lang række skole/erhvervsprojekter ved grønlandske skoler, hvor man med støtte fra hjemmestyret søgte nye veje i undervisningen, specielt i relation til elevernes overgang fra skole til erhvervsliv.

Disse projekter blev i høj grad medvirkende til, at skolen – i hvert fald indenfor visse områder – blev mere samfundsrelevant: åbnede sig mod samfundet.

Det havde også været meningen, at den store konference i Julianehåb skulle danne udgangspunkt for en bred, folkelig debat om skolens forhold. Denne debat har dog været ganske sparsom.

90'ernes skole

I 1986 nedsatte landsstyremedlemmet for kultur- og undervisning en *kommission til revision af folkeskoleforordningen*. Den kom til at bestå af – udelukkende grønlandsksprogede – politikere og skolefolk, og fik til opgave at kulegrave forordningen og stille forslag om nødvendige justeringer.

Kommissionen, der fik navnet *Siunisami Atuarfik*, – 90'ernes skole-, foretog høringsrejser til en række steder i Grønland og holdt møder med forældre, lærerråd og lokalpolitikere.

I sommeren 1987 afgav kommissionen en *midtvejsrapport* med indstilling om nogle strukturelle ændringer i forordningen. Hvis landstinget i sin forårsamling 1988 vedtager disse ændringer, vil de kunne træde i kraft efter sommerferien. Et af de interessanteste ændringsforslag er at gøre faget engelsk obligatorisk i folkeskolen.

Forslaget er stillet ud fra en erkendelse af dette sprogs betydning i videreuddannelsen. Skolen skal være grønlandsk, men den skal i henhold til formålsparagraffen forberede eleverne til »at leve i en verden i stadig forandring«. Skolen skal bygge bro mellem det traditionelle fangersamfund og det moderne teknologisamfund, og derfor må den ikke isolere sig. Det gælder om at have vinduerne slået op til den store verden udenfor.

Der er dem, der mener, at det engelske sprog egner sig bedre til dette end dansk på grund af dets større internationale rækkevidde, og at dansk i stedet for at være obligatorisk i skolen bør være et tilvalgsfag.

Efter at kommissionen har afgivet sin midtvejsredegørelse er den ikke nedlagt. Den har fået navneforandring til *reformkommissionen* og har fået et nyt kommissorium. Efter dette skal kommissionen nu i gang med den langt vanskeligere drøftelse af skolens *indhold*. Man skal tage fat på det tunge spørgsmål om, hvilke grundlæggende kundskaber og færdigheder den grønlandske skole egentlig skal bibringe sine elever i 90'ernes skole. Og det drejer sig om de ikke mindre vanskelige spørgsmål som for eksempel skolens opdragende rolle. Her

»På vej til 90'ernes skole.« Foto: Lisbet Lyager, Sermitsiaq.

er det af endnu større betydning end før, at forældrene giver deres mening til kende og dermed får indflydelse på skolens fremtid. Derfor har kommissionen også fået til opgave at udarbejde debatmateriale og stimulere og følge den

debat, man håber kommer i gang. Den skulle gerne resultere i nogle bud på, hvordan en grønlandsk skole på grønlandsk forudsætninger skal være i det højt teknologiske samfund ved årtusindskiftet og i årene derefter.